

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК 378

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ "КОНСОЛІДОВАНА ІНФОРМАЦІЯ" У СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

О.В. Матвієнко

У статті виконано аналіз змісту підготовки фахівців за спеціальністю "Консолідована інформація". Теоретико-методологічною основою впровадження нових напрямів підготовки визначено теорію освітньої інноватики, виявлено основні суперечності, що виникають на етапах інноваційних освітніх перетворень. Наголошено на необхідності дотримання законів, закономірностей та принципів теорії професійної освіти у розвитку та впровадженні нових освітніх спеціальностей.

Ключові слова: консолідована інформація, підготовка фахівців, інформаційна освіта.

In the article the analysis of maintenance of preparation of specialists is executed speciality "Consolidated information". Theoretical and methodological basis of introduction of new directions of education preparation certainly theory of educational innovation, found out basic contradictions which arise up on the stages of innovative educational transformations. It is marked necessity of observance of laws, conformities to the law and principles of theory of teaching of profession for development and introduction of new educational specialities.

У системі інформаційної освіти України намітилася тенденція розширення напрямів підготовки фахівців. "Родина" спеціальностей інформаційного профілю поповнилася спеціальністю 8.000012 "Консолідована інформація", яка спрямована на підготовку інформаційних аналітиків. Безперечною є практична доцільність її впровадження, однак потребує аналізу теоретична виваженість змісту підготовки відповідно до моделі діяльності майбутнього фахівця.

Інформаційно-аналітичне забезпечення нині стало прикметою у всіх сферах, де акумулюються та переробляються значні потоки інформації, а наслідки прийняття рішень є критично важливими для життєдіяльності суспільства. Однак, через об'єктивні причини, зокрема, відсутність спеціальної системи професійної освіти, інформаційно-аналітична діяльність здійснюється кваліфікованими фахівцями різних галузей на інтуїтивному рівні. Керуючись власним професійним та життєвим досвідом, аналітики створюють інформаційно-аналітичні матеріали, які слу-

гують основою для схвалення рішень у сфері політики та державного управління – тобто, в тих сферах, які не лише безпосередньо впливають на життя кожного громадянина, але й знаходяться нині у сфері прискіпливої уваги суспільства, як, власне, і професіоналізм інформаційних аналітиків – і тих, хто оприлюднює свої прогнози в засобах масової інформації, і тих, хто складає аналітичні довідки для керівників відповідних структур для схвалення управлінських рішень.

Безперечно, інформаційно-аналітична діяльність значною мірою є творчим процесом, однак, слід брати до уваги, що теорією і практикою інформаційного аналізу напрацьовані відповідні формалізовані методи діяльності, методи і методологія інформаційного аналізу, консолідації інформації, які мають бути освоєні фахівцями як складова освітньо-професійної програми. Характерною для сучасного стану наукової думки у цій галузі є недостатня кількість вітчизняних наукових досліджень та навчальної літератури з теорії інформаційно-аналітичної діяльності [2-6].

Впровадження нових спеціальностей, необхідність яких зумовлена новими суспільними потребами у підготовці фахівців, потребою надання нового імпульсу розвитку вищої освіти, визнання потреби кардинальних кроків щодо внутрішньої модернізації, структурної перебудови системи вищої освіти на науково обґрунтованих засадах, визнаються сьогодні справою державної ваги. Теоретико-методологічною основою цих перетворень є теорія освітньої інноватики – науки про нововведення, розвиток якої набуває особливого значення в умовах, коли під впливом науково-технічного прогресу прискорюється моральне старіння професійних знань, умінь, навичок, виникають нові професії та спеціальності.

Головна суперечність першого етапу інноваційних перетворень – це невідповідність між існуючим станом і новим, який породжується соціальними і педагогічними потребами покращення стану в освіті. При розробці моделі фахівця це – невідповідність між існуючим станом підготовки і вимогами суспільної практики. Водночас органічно виникає проблема відбору найважливішого знання, необхідного і достатнього для підготовки спеціаліста, який відповідає сучасним вимогам і перспективам розвитку системи розподілу суспільної праці. Отже, потреба оновлення змісту навчання, науково обґрунтовані підходи до його відбору є основою інноваційних процесів у розробці сучасних моделей підготовки спеціаліста для тих сфер діяльності, які зазнають значної трансформації під впливом сучасних соціально-економічних і технологічних умов. Розглядаючи процес розробки моделі сучасного інформаційного аналітика в контексті розуміння категорії новизни, доцільно скористатися виділеними В.М.Полонським [7] такими її рівнями: конкретизація, доповнення і перетворення. Відповідно, інноваційним аспектом (новизною) при розробці моделі спеціаліста будемо вважати:

– на рівні конкретизації – визначення потреби абсолютизованого замовлення щодо підготовки спеціалістів відповідного профілю;

– на рівні доповнення – розширення відомих теоретичних і практичних положень, які стосуються інформаційної діяльності та

підготовки фахівців для цієї сфери, шляхом внесення нових елементів, які стосуються розвитку інформаційного середовища під впливом сучасної комп'ютерної техніки і технології;

– на рівні перетворення – вимога до системи вищої освіти готувати спеціалістів нового типу, здатних працювати у динамічно змінюваних умовах, відповідно до принципово нових знань у даній галузі, які стосуються напрацювань сучасної теорії інформаційного аналізу, теорії управління, сучасних комп'ютерних технологій.

Нові якісні вимоги як до змісту освіти, так і до відповідних форм і методів потребують розробки нових поколінь освітньо-кваліфікаційних характеристик і освітньо-професійних програм підготовки.

У напрямі реалізації освітніх перспектив підготовки фахівців з інформаційної аналітики зроблено важливий крок – наказом МОН України від 08.05.2003г. № 277 до "Переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями" введена нова спеціальність 8.000012 "Консолідована інформація". Дана спеціальність є суттєво важливою складовою у забезпеченні вітчизняної інформаційної освіти і розвитку інформаційної науки. Відповідно до Державного класифікатора професій 003-95 внесена назва роботи "Аналітик консолідованої інформації" підклас 2433 "Професіонали в галузі інформації та інформаційного аналізу", групи 2433.1 "Наукові співробітники (інформаційні аналітики)" та 2433.2 "Професіонали в галузі інформації та інформаційні аналітики". Загалом, як зазначається на сайтах навчальних закладів, які є піонерами у впровадженні цієї спеціальності, об'єктом діяльності фахівців за спеціальністю "Консолідована інформація" є дослідження, створення і забезпечення використання інформаційних ресурсів у сфері діяльності організації; розробка стратегічних планів, проектування і супровід бізнес-процесів; вироблення рекомендацій із забезпечення ефективності функціональних та адміністративних процесів, технологій роботи організа-

ційно-управлінської структури, виконання консалтингових проектів і проектів з реінжинірингу. Прагнучи засвідчити зв'язок спеціальності "Консолідована інформація" із євроінтеграційними процесами, забезпечити "упізнаваність" спеціальності та визнання її у Болонському процесі, у публікаціях автори представляють спеціальність як таку, що відповідає підготовці за напрямками "Knowledge Management" та "Business Intelligence"[1], які існують і в європейських університетах. Однак, відсутність адекватного перекладу термінів, а, відтак, і чіткого розуміння змісту напрямів підготовки (наприклад, термін Business Intelligence перекладається у таких варіантах як ділова розвідка, інтелектуальний аналіз даних, бізнес-інтелект та ін., а сутність і зміст напрямку Knowledge Management – управління знаннями – можна усвідомити і пояснити лише в результаті предметного наукового дослідження його адекватності терміносистемі та поняттям, прийнятим у вітчизняній теорії та практиці інформаційної та управлінської діяльності). Це створює, як і в багатьох інших випадках, пов'язаних із трансформаційними та адаптаційними процесами в освіті, невизначеність та довільне трактування, а, отже, не сприяє системному розвитку зазначеної освітньої спеціальності. Такий стан спонукає, при впровадженні нових спеціальностей і застосуванні нових термінів для їхньої ідентифікації, до більш ретельного додержання принципів наступності (збереження традицій, фундаментальності та якості освіти) та поступовості (забезпечення можливості вчасного корегування та адаптації залежно від перебігу процесів реформування освіти).

Отже, для розробки моделі інформаційного аналітика за спеціальністю "Консолідована інформація" доцільно, насамперед, визначити, який зміст вкладається у вітчизняній теорії і практиці інформаційної діяльності та інформаційної освіти у поняття консолідована інформація.

Наведемо досить громістке визначення, що міститься у Тлумачному словнику з основ інформаційної діяльності: "...консолідована інформація є суспільним знанням, до якого застосований спеціальний відбір, аналіз,

оцінка, а також можлива реструктуризація та видозміна з метою придатності для безпосереднього вирішення проблем і задоволення інших інформаційних потреб певних осіб або соціальних груп, які в іншому разі не мали б прямого доступу до цих знань і не могли б ними ефективно скористатись, оскільки вони важкодоступні у своїй оригінальній формі і розсіяні по багатьох документах [8]".

З аналізу даного визначення очевидно, що професійне здійснення діяльності з консолідації інформації характерне для інформаційного фахівця будь-якої професії (і бібліотекознавця, і бібліографа, і документознавця).

Безсумнівною є новизна нового освітнього напрямку, оскільки в системі освіти – і сучасної, і минулих років – не здійснювалася спеціальна підготовка інформаційних аналітиків, не існувало спеціальностей, спрямованих на їхню підготовку. Іманентно, інформаційна аналітика вважається складовою інформаційної діяльності, а, отже, певний цикл дисциплін у навчальних планах підготовки фахівців інформаційного (в тому числі й бібліотечно-інформаційного) профілю, поміж яких і спеціальна дисципліна "Інформаційно-аналітична діяльність", системно формує необхідні уміння і навички.

Деякі виші Харкова розпочали підготовку студентів за спеціальністю "Консолідована інформація" (освітній рівень – магістр). На сайті кафедри соціальної інформатики Харківського національного університету радіоелектроніки (ХНУР) [9] опублікована кваліфікаційна характеристика фахівця, яка, на наш погляд, досить адекватно відображає зміст його майбутньої діяльності як фахівця інформаційного профілю.

Групова кваліфікаційна характеристика (2433.2)

"Професіонали в галузі інформації та інформаційні аналітики"

Завдання і обов'язки.

Здійснює інформаційно-аналітичний та консультативний супровід діяльності юридичних осіб із метою її вдосконалення на

основі системологічного використання інформаційних та інтелектуальних ресурсів для підтримки прийняття оперативних і стратегічних рішень.

1. Накопичують, структурують і систематизують дані в предметній області діяльності організації. Забезпечують їхнє довготермінове зберігання та оперативне використання, а також доступ до них зацікавлених осіб з урахуванням їхніх потреб та суспільних інтересів. Виявляють потреби осіб, які приймають рішення, в інформаційних та інтелектуальних ресурсах. Розробляють плани і заходи з інформаційного забезпечення зацікавлених осіб.

2. Формують інформаційні ресурси організації на основі одержуваних даних. Моделюють та аналізують схеми інформаційних та матеріальних потоків, структуру, склад і властивості організації з урахуванням її місії, а також процеси, які відбуваються в організації та за її межами. Забезпечують достовірність та надійність джерел інформації.

3. Складають реферати, анотації, аналітичні та тематичні огляди накопичених інтелектуальних ресурсів. Контролюють їхнє практичне використання.

4. Забезпечують своєчасну консолідацію інтелектуальних ресурсів для підтримки прийняття рішень. Розробляють плани і заходи з випереджаючої інформаційно-аналітичної протидії внутрішнім і зовнішнім негативним факторам, а також заходи із забезпечення сталого розвитку організації. Вдосконалюють форми і методи інформаційно-аналітичної та консультативної роботи.

Повинен знати інформаційні матеріали про перспективні технології та наукові досягнення; нормативно-технічну документацію та керівні матеріали у предметній галузі; методи аналітичної діяльності; види і можливості інформаційних технологій; основи інформатики, редакційно-видавничої діяльності; наукової організації праці, виробництва та управління, трудового законодавства.

Спеціалізація. Інформаційний аналітик організаційно-адміністративних процесів. Інформаційний аналітик інформаційно-комунікаційних процесів. Інженер з науково-

технічної інформації.

Наведений перелік кваліфікаційних характеристик інформаційних аналітиків є практично тотожним умінням і знанням, необхідним фахівцям, які навчаються за будь-якою з наявних в Україні "інформаційних" спеціальностей ("Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство", "Документознавство та інформаційна діяльність", особливо у тій складовій, яка стосується інформаційної діяльності у класичному розумінні її напрямів і завдань, та за спеціальністю "Міжнародна інформація").

Навчальний план, представлений на сайті кафедри соціальної інформатики ХНУР, містить перелік навчальних дисциплін (інформаційні технології організації бізнесу, технології менеджменту знань, технології інформаційного менеджменту, технології підтримки прийняття рішень, технології аналізу і автоматизації документообігу, організаційне проектування, Knowledge technologies, конфліктологія та комунікативні технології), за назвами яких, без аналізу робочих програм, складно визначити мету вивчення, перелік знань і умінь, яких набувають студенти, а також місце цих дисциплін у професійному становленні інформаційного аналітика. Однак, навчальна дисципліна "Введення в спеціальність (конкурентна розвідка)" досить чітко визначає нішу професійної діяльності, в якій будуть затребувані фахівці, що, напевне, відображено і у спрямуванні та змісті відповідних навчальних дисциплін.

Постає питання: наскільки універсальними та професійно доцільними є навчальні плани підготовки магістра з інформаційної аналітики? Інформаційна аналітика, як інфраструктурна галузь, характеризується певними функціонально-технологічними характеристиками (методикою, методами, інструментарієм діяльності) та галузевим знанням сфери, до якої включена ця інфраструктурна діяльність. Дослідниками аналітичної діяльності стверджується [2], що поміж двох підходів, які існують у підготовці інформаційних аналітиків, – для кожної галузі окремо і підготовка фахівців загального типу, – для України прийнятним є другий підхід. Вважаємо цю тезу дис-

кусійною, оскільки підготовка інформаційних аналітиків для сфери радіоелектроніки і сфери державного управління все ж має різнитися (за винятком теоретико-методологічної компоненти підготовки). Очевидно, що проаналізований навчальний план не може бути універсальним і застосованим для підготовки інформаційного аналітика, наприклад, для сфери державного управління, політики, реклами, public relations. Згадані галузі потребують, перш за все, аналізу соціальної сфери, соціальних технологій, соціальної психології, а, отже, студіювання таких напрямів, як:

- сучасні технології соціального проектування;
- аналіз і розробка алгоритмів вирішення соціальних проблем;
- управління соціальними системами;
- аналітичне забезпечення соціального моніторингу;
- прогнозування і випереджаюче моделювання соціальних явищ;
- методологія і технологія управління кризами у складних соціально-економічних системах; імідж і стиль керівника; моделювання виборчої кампанії;
- рекламна та організаційна діяльність із забезпечення передвиборних кампаній.

Як свідчать дослідження [2], методи аналізу (у згаданій роботі їхній перелік становить 31 позицію) вибираються аналітиками залежно від аналітичного замовлення з урахуванням його особливостей і кінцевої мети, до того ж, застосування тих або інших методів аналізу залежить від предметної області – отже, функціональний компонент професійної діяльності системно пов'язаний із галузевим.

Важливим є також питання "омонімії" (а, можливо, і синонімії) терміна інформаційний аналітик відносно підготовки за різними спеціальностями інформаційного профілю. Очевидно, що для розвитку навчальних спеціальностей, спрямованих на підготовку фахівців інформаційного профілю, характерними є як процеси диференціації, так і інтеграції, при чому диференціація виникає внаслідок поглиблення розподілу суспільної праці та появи нових професій, а інтеграція

потребує застосування прийомів і методів суміжних професій, їхньої тісної взаємодії. Отже, ґрунтуючись на тезі, що інформаційна аналітика є галуззю, в якій базовою функцією є інтелектуальна обробка інформації з отриманням нового якісно-змістового знання, що відбувається за рахунок її структурного впорядкування за напрямками: систематизація, предметизація, аналіз [2, 136], а основною соціальною функцією інформаційної аналітики є створення нових знань на базі переробки інформаційних масивів, – можна бачити, що і діяльність бібліотекаря-бібліографа цілком відповідає цій сутності. Зокрема, перелік навчальних дисциплін підготовки бібліографа системно прийнятний для формування інформаційного аналітика. Що, власне, й відбувається: і у вітчизняній системі бібліотечної освіти за спеціальністю "Книгознавство, бібліотечознавство та бібліографія" здійснюється підготовка фахівців за спеціалізацією "Інформаційний аналітик, менеджер міжнародної інформації", і в Росії, система бібліотечної освіти якої "споріднена" з вітчизняною, за спеціальністю "Бібліотечно-інформаційна діяльність" здійснюється підготовка фахівців за кваліфікацією "Референт-аналітик інформаційних ресурсів". Слід зазначити, що професійна адаптація зазначених фахівців як аналітиків відбувається цілком успішно.

У розвитку і впровадженні нових освітніх спеціальностей не можна уникнути законів, закономірностей та принципів теорії професійної освіти. Одним із таких принципів у механізмі послідовної реалізації освітніх програм різного рівня є важливе положення – наявність профілізації у програмі підготовки бакалавра, яка стає фундаментальною основою базової освіти і умовою продовження навчання на рівні спеціаліста або магістра.

Підготовка інформаційних аналітиків сутнісно є інформаційною освітою, отже одержання освітнього рівня магістр за спеціальністю "Консолідована інформація" у системі багаторівневої освіти має базуватися, насамперед, на освітньому рівні бакалавра за наявними спеціальностями інформаційного профілю – документознавця, бібліографознавця, фахівця з міжнародної інформації,

тобто професіоналів зі сформованим системним уявленням про закони та закономірності функціонування інформаційного простору, із навичками пошуку, аналітико-синтетичної обробки інформації, знаннями про джерела одержання і канали надходження інформації.

У разі, якщо реалізація магістерського рівня підготовки інформаційних аналітиків буде відбуватись у відриві від базової інформаційної освіти, – не будуть дотримані такі класичні дидактичні принципи як систематичність та послідовність навчання, це, безумовно, негативно відіб'ється на формуванні ключових професійних компетенцій фахівця, які забезпечуються вивченням певного набору дисциплін (модулів). Надалі такі порушення неминуче проявляться у відсутності базових загальнопрофесійних знань і навичок у інформаційній сфері діяльності.

Отже, розвиток і розширення переліку спеціальностей інформаційного профілю спеціальністю "Консолідована інформація" є об'єктивним процесом, пов'язаним із розподілом суспільної праці.

При розробці професійних програм підготовки фахівців слід враховувати, що функціональний компонент професійної діяльності системно пов'язаний із галузевим. При побудові моделі фахівця – інформаційного аналітика – необхідно враховувати процеси диференціації та інтеграції професій інформаційного профілю, наступність та системність у навчанні інформаційній професії, брати до уваги, що профілізація у програмі підготовки бакалавра є фундаментальною основою базової освіти і умови продовження навчання на рівні спеціаліста або магістра.

Використана література

1. Бондаренко М.Ф. Підготовка професіоналів у галузі інформації для державної служби України / М.Ф.Бондаренко, С.І.Магорін, К.О.Соловійова // Вісник державної служби України. – 2004. – №1 [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://www.guds.gov.ua>. – Загол. з екрана.
2. Пархоменко В.Д. Інформаційна аналітика у сфері науково-технічної діяльності / В.Д.Пархоменко, О.В.Пархоменко. – К.: УкрІНТЕІ, 2006. – 224 с.
3. Сурмін Ю.П. Аналітична діяльність : посібник для аналітика негрибутової організації / Ю.П.Сурмін. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2002. – 96 с.
4. Макарєнко Є.А. Аналітика, експертиза, прогнозування / Є.А.Макарєнко, М.М. Рєзкоєв, М.А.Ожеван, О.В.Зернецька, І.А.Валєєва. – К.: Науково-видавничий центр "Наша культура і наука", 2003. – 614 с.
5. Ребєало В.А. Політична аналітика та прогнозування : навч. посібник / В.А.Ребєало, О.Л.Валєєвський, Ю.Г.Кальниць / Українська академія держ. управління при Президентові України. – К.: Видавництво УАДУ, 2002. – 60 с.
6. Сіськова Г. Інформаційно-аналітична діяльність як напрям інформаційної діяльності / Г.Сіськова // Вісник Книжкової палати. – 1999. – №8. – С. 15-16.
7. Полонський В.М. Оцінка якості науково-педагогічних досліджень / В.М.Полонський. – М.: Педагогіка, 1987. – 144 с.
8. Толковий словарь по основам інформаційної діяльності / Под ред. проф. Н.Н.Ермошенко. – К.: УкрІНТЗІ, 1995. – 252 с.
9. Харківський національний університет радіоелектроніки [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу : URL: <http://www.kupre.kharkov.ua>. – Загол. з екрана.